

ÎNVĂȚĂMÂNTUL ÎN ARGEȘ ȘI MUSCEL ÎNTRE ANII 1864 – 1892

SEVASTIAN TUDOR

Ca spirit și ca formă, sistemul de educație din țările române la începutul epocii moderne era departe de a fi cu adevărat modern, și de a răspunde nevoilor dezvoltării culturale. Odraslele boierești puteau învăța cu dascăli străini sau în școlile particulare, dar școlile publice nu aveau în anul 1834 decât 725 de elevi, în ambele Principate. În anul 1850, numărul lor a crescut la circa 10.000 de elevi.

În Argeș și Muscel funcționau școli în care erau pregătiți dieci încă din secolul al XVI-lea, la Câmpulung și Curtea de Argeș, iar în secolul al XVII-lea este atestată documentar prima școală la Câmpulung, la 10 mai 1669. Tot în acest secol erau înregistrați la Rucăr nu mai puțin decât 37 de scriitori de acte în limba română.

În secolul al XVIII-lea apar școlile din Pitești pe lângă Biserica Domnească și Gheorghe și de pe lângă schitul Buliga, în anul 1751. În anul 1780 se înregistrează o școală la Curtea de Argeș. La sate erau școli pe lângă mănăstiri, biserici și moșii la : Nămăiești, Aninoasa, Bălilești, Rucăr, Robaia, Micești, etc.

Un rol important l-a avut școala din Golești înființată de banul Radu Golescu în 1815, pe moșia sa și redeschisă la 1826 sub numele de Școala Slobodă Obștească. A fost redeschisă de Dinicu Golescu, școală mixtă, în limba română, școală la care au predat printre alții Aaron Florian și Ion Heliade Rădulescu¹.

Apoi vor apare școlile naționale la Câmpulung în anul 1832 și Pitești în anul 1833 devenite din anul 1838, școli normale care pregăteau candidați de învățători pentru școlile satești înființate în 1832.

În anul 1839, în județele Argeș și Muscel erau 119 și respectiv 77 școli la nivel².

La 5 februarie 1833 s-a deschis la Pitești, după îndelungi eforturi, școala națională, cursurile începând la 6 februarie, sub conducerea lui N. Simonide, cu un număr de 50 de elevi³.

Spre deosebire de alte județe, unde tinerii refuzau să devină candidați de învățători, în Argeș ei veneau câte doi-trei din unele sate⁴.

¹ Argeș, monografie, Editura Sport Turism, București, 1980, p. 127.

² Ibidem, p. 128.

³ Arhivele Statului București, fond MCIP, dosar 4138/1833, fila 25.

⁴ Dumitrescu C., *Învățământul în județul Argeș (1838 – 1848)*, în „Studii și comunicări”, Muzeul Județean Argeș, III, 1978, p. 325.

La 5 noiembrie 1845, în județul Argeș, la școlile sătęști, funcționau 179 învățatori, și candidați de învățatori⁵. După originea socială, ei proveneau din: birnici 131, preoți -47, diaconi -7, mazili -2, boier de neam -1, sudit -1⁶.

În anul 1848, școlile sătęști din Argeș, erau în număr de 185, având 4834 de elevi⁷. Cele mai vechi școli sătęști din județul Argeș, înființate în secolul al XIX-lea sunt următoarele: Urși, Cuca, Săpunari, Uda de Sus, Blidari, Tigveni, Dedulești, Corbi, Corbeni, Cicănești, Brătieni, Galeșul, Șuici, Aref, Vâlcele, Minicești, Bascov, Vălsănești, Valea Mărului, Richițele, Mozăceni, Crucișoara, Șerbăneștii, Bârlogu, Teiu, Găvana, Rucăr, Dragoslavele, Cotenești, Cetățeni, Mălureni, Mioarele, Stolnici, Cochinești, Cicești, Broșteni, Telești, Pădureț, Costești, Mărghia, Ungheni, Slătioarele, Albota, Moșoaia, toate din anii 1802-1834⁸.

Din secolul al XVIII-lea ființează școli la Băilești. Majoritatea localurilor erau din nuiele (95%) și bărne (4%), doar trei fiind din cărămidă (Valea Danului, Bascov, și Broșteni).

În anul 1848 școlile se vor închide datorită evenimentelor revoluționare. Ele se vor redeschide începând din anul 1851.

Printre fruntașii revoluționari argeșeni s-au numărat și profesorii Școlii Naționale din Pitești, Nicolae Simonide și Andrei Pretorian. Primul a fost numit la 14 iunie 1848 administrator al județului Argeș, iar al doilea a fost comisar de propagandă al revoluției. Un rol important în organizarea și dezvoltarea școlilor naționale de la orașe și sate, l-a avut în prima jumătate a secolului al XIX-lea Regulamentul Școlilor alcătuit în 1832 după Regulamentul Organic. Importanța acestui regulament constă în faptul că se sublinia ca învățătura să se facă în limba română.

Paralel cu școlile de stat, au existat și în Argeș și Muscel, școli particulare. Astfel, în 1840 erau la Pitești : o școală elinească cu 21 elevi, o școală grecească cu 37 elevi și o școală românească cu 25 elevi⁹. La Câmpulung funcționau până la 1848 o școală grecească, o școală franceză și o școală germană¹⁰.

După înăbușirea revoluției de la 1848, școlile s-au redeschis în toamna anului 1851, după numeroase jalbe adresate de locuitorii argeșeni.

Școala publică din Pitești, s-a redeschis la 1 noiembrie 1851, cu 108 elevi, iar școala publică din Câmpulung la 8 noiembrie 1851, cu 46 de elevi. La Curtea de Argeș funcționa o școală cu trei clase sub conducerea transilvăneanului Samuil Ostășescu.

În cele trei orașe erau și școli particulare: pension de băieți Carol Bucholtzer, pension condus de Andrei Ipolit Rovada, școala lui Vasile Urzescu, a lui Teodor Popescu, Dumitru Rumănișteanu, o școală pentru învățătura fetelor condusă de Apostol Pelinescu, școala particulară Mavrodolul cu 50 elevi, toate la Pitești, școala lui Karol Kap, școala lui Barbu Marinescu, școala de fete, condusă de preotul N. Diaconescu, cu 16 fete, pensionul Mariței Cătănescu cu 8 fete, la Câmpulung, școala particulară condusă de institutorul Anton Oncescu la Curtea de Argeș.

⁵ Arhivele Statului București, fond MCIP, dosar 6069/1845.

⁶ Dumitrescu C. *op. cit.*, p. 326.

⁷ *Anul 1848 în Principatele Române. Acte și documente*, I, București, 1962.

⁸ Pârnuță Gh., Baboi Violeta, *Învățământul și cultura în județele istorice Argeș și Muscel (sec. XIII - 1864)*, Editura Hardiscum, Pitești, 1996.

⁹ *Ibidem*, p. 145.

¹⁰ *Ibidem*, p. 147.

Școlile sătești s-au redeschis abia în anul 1857. La 15 decembrie în Argeș erau 142 învățători, redeschizându-se 132 de școli în satele argeșene, până la sfârșitul anului ajungându-se la 142 de școli în mediul rural.

În Muscel, în octombrie 1857, funcționau 61 de învățători. Școlile sătești erau frecventate de un număr însemnat de elevi.

După Unirea Principatelor Române a crescut interesul pentru învățătura de carte. Allexandru Ioan Cuza a încercat să pună în aplicare aspirațiile revoluționarilor de la 1848, privind școala:

La Pitești își desfășoară în continuare activitatea Școala Publică de băieți și Școala de fete, începând cu 1860; la Câmpulung și Școala publică de băieți și fete (după 1860), la Curtea de Argeș, Școala de băieți, începând din 1860, prin hotărârea Adunării Legislative¹¹ și Școala de fete, (din 1860). Seminarul din Curtea de Argeș își continuă activitatea (era înființat în 1836).

La Pitești mai funcționau: o școală de limba germană, condusă de Peter Jekel, școala de la Mavrodolu, Institutul de fete condus de Louise Meunier, cu trei clase, școala pentru băieți deschisă de preotul Teodor Popescu și școala maghiară condusă de Imre Mico¹². La Câmpulung mai funcționau școala de fete, condusă de M. Călinescu și școala de muzică bisericească a lui Gh. Căciulă.

După 1859 crește numărul de școli și de elevi la sate, punându-se accent pe pregătirea cadrelor necesare învățământului sătesc, potrivit proiectului de lege al ministrului A. G. Golescu, din martie 1860¹³.

Rapoartele subinspectorilor și al inspectorului de județ menționează progresul realizat în școli. Ei subliniau existența unor învățături pregătite, conștiințe de misiunea lor și de lupta pentru luminarea țăranului.

Dacă în anul 1859 erau în Argeș 120 de școli cu 3656 elevi, adică cca. 30 de elevi de fiecare școală, în ianuarie 1863,¹⁴ numărul școlilor a crescut la 179. În Muscel erau doar 56 de școli în 1859, iar în anul 1862, 72 de școli cu 2626 de elevi¹⁵.

Lipsa de localuri corespunzătoare a constituit o piedică în dezvoltarea învățământului. În rapoartele alcătuite se arată starea proastă a localurilor școlare, construite din material șubred, în special nuiiele. Școlile nu erau încălzite, lefurile nu erau plătite la timp, fluctuația cadrelor fiind foarte mare. Mulți copii, după ce învățau o clasă sau două, părăseau școala și ajungeau argați sau ucenici¹⁶.

Școlile înființate în această perioadă au jucat un rol important în creșterea numărului știitorilor de carte, mai ales cele organizate în limba română. Ele au suplinit în parte neputința școlilor publice din Argeș și Muscel de a cuprinde pe toți copiii doritori de a învăța carte.

Din punct de vedere statistic, în anul școlar 1863/1864, circa 30 de elevi reveneau la o școală și un elev la 4,5 familii, față de 30 de elevi în anul școlar 1858/1859 și un elev la 6,5 familii¹⁷.

¹¹ Ibidem, p. 147.

¹² Ibidem, p. 147.

¹³ Ibidem, p. 148.

¹⁴ Arhivele Statului București, fond M.C.I.P., dosar 391/1863.

¹⁵ Idem, dosar 1028/1862.

¹⁶ Idem, dosar 2260/1956, p. 121.

¹⁷ Idem, dosar 280/1864.

APLICAREA LEGII INSTRUCȚIUNII PUBLICE DIN 1864 ÎN ANII 1864-1878

O lege nouă era cerută de multă vreme. Ea a fost îndelung pregătită, dezbătută, și, cu o oarecare întârziere și piedici, promulgată la 25 noiembrie 1864.

Nicolae Iorga pune reforma școlară realizată, precum și proiectele ulterioare ce s-au făcut pentru modificarea ei, sub semnul electismului (dar, în sens pozitiv), care a dominat, după cum a apreciat el, perioada 1864-1890. Proiectul de lege a fost întocmit de către o comisie formată din August Treboniu Laurian, Aaron Florian, Mihail Kogălniceanu, Petre Poenaru, Vasile Boerescu, Dr. Carol Davila și Ioan Zalomii și depus Adunării Naționale de către ministrul Dimitrie Bolintineanu¹⁸.

Legea stabilește în principal următoarele principii: caracterul unitar al legii, legiferarea într-un singur corp a învățământului public și privat și a tuturor ramurilor instrucției (primară, secundară și superioară, atât pentru băieți cât și pentru fete), profilul școlilor aparținând celor trei ramuri ale instrucției, obligativitatea și gratuitatea învățământului, gradele corpului didactic (învățători, institutori și profesori) și administrația centrală a instituției.

Școala creată de această lege este o școală cu tendințe laice, deservită de învățători laici, având o programă cu foarte puține cunoștințe religioase. Totodată, gratuitatea este un element pozitiv al legii, decurgând din obligația pe care și-nu asumat-o statul și comunele de a asigura plata salariilor învățătorilor precum și baza materială a școlii primare (art. 42) a învățământului secundar și superior.

Instrucțiunea publică se împărțea în: primară, secundară și superioară (art. 2), cuprinzând școlile rurale și urbane în instrucțiunea primară (art. 3) iar în cea secundară licee, gimnazii, seminarii, școli reale (școlile profesionale), școli de belle-arte pentru băieți și școli secundare pentru fete. Instrucțiunea superioară cuprindea facultățile de litere, de științe matematice, de drept, de medicină (art. 5).

Corpul didactic era împărțit în patru grade: învățători (învățătoare) pentru școlile primare rurale, institutori (institutoare) pentru școlile primare urbane, profesori de școli secundare și profesori de facultăți (art. 7).

Legea instrucțiunii publice, despre care Titu Maiorescu spunea că „aici este fundamentul instrucției publice în stat și îndeosebi într-un stat care trebuie să înainteze cu pași așa de repezi în cultură” s-a aplicat începând cu anul școlar 1865/1866. Deja în luna iulie 1865 ea a suferit unele modificări privind vacanțele școlare și unele drepturi ale institutorilor, profesorilor secundari și universitari¹⁹.

La 1 septembrie 1865, Ministerul Instrucției Publice a lansat o proclamație către săteni îndemnându-i să-și trimită copii între 8 și 12 ani la școală²⁰. „La școală dar, toți copiii, băieți și fete, că așa zice legea și numai de la școală e mântuirea”, încheie ministrul această proclamație²¹.

¹⁸ Popescu, Ilie, Teiușan, *Contribuții la studiul legislației școlare românești. Legea instrucției publice din 1864*, București, 1963.

¹⁹ Arhivele Statului București, fond MCIP, dosar 538 / 1864, f. 128, 152.

²⁰ Bibiri, I., Lascăr, C., *Colecțiunea legilor, regulamentelor, programelor și diferitelor decizii și dispozițiuni generale al MCIP de la 1864-1901*, Imprimeria Statului, București, 1901, p. 1368.

²¹ *Ibidem*, p. 1368.

La 31 decembrie 1865, Ministerul Instrucțiunii Publice a adresat o circulară primarilor din comunelor rurale prin care aceștia erau invitați să se constituie în comitete de inspecție școlară, și să ia măsuri pentru ca „să nu rămână nici o comună fără de școală și nici un băietan sau copilă fără de știință de sfânta carte”²².

Baza materială a învățământului primar a fost precară și datorită faptului că totul era lăsat pe seama comunelor. Localurile școlilor rurale erau într-o stare gravă, după cum reiese și din tabelul următor²³:

Plasa sau Plaiul	Număr școli în funcțiune	Starea materială a școlilor					
		Bună		De reparat		A se clădi din nou	
		Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%
Olt	23	8	34,78	11	43,83	4	17,39
Topolog	16	3	18,75	6	37,50	7	43,75
Lovistea	18	6	33,33	5	27,77	7	38,80
Arges	15	2	13,33	5	33,33	8	53,34
Pitești	29	13	44,32	9	31,03	7	24,15
Calășești	22	2	9,09	8	36,36	12	54,55
Cotmeana	20	2	10,00	9	45,00	9	45,00
Total județ	143	36	25,17	53	37,07	54	37,76

După cum se vede, starea localurilor era destul de precară, situația fiind mult mai gravă în realitate, deoarece nu întotdeauna numărul localurilor de reparat era și cel real.

Pentru a suplini neputința autorităților locale, ministrul C. A. Rosetti s-a adresat proprietarilor și arendașilor de moșii, pentru a contribui la clădirea școlilor. Dar chemarea sa nu a avut efectul scontat, foarte puțini proprietari sprijinind construcția de școli.²⁴

Situația școlilor era foarte grea și în Argeș așa cum informa șeful instrucțiunii publice în iulie 1867. Multe localuri locale se aflau în stare de degradare. Astfel, în 1871, școala din Căpățâneni se afla într-o casă particulară cu două camere unde se aflau doar trei bănci, iar în loc de geam era hârtie²⁵. Școala din Valea Iașului „semăna mai mult cu o coșară”, se spunea în raportul din 14 februarie 1874 de către revizorul Al. Teodosiade²⁶.

Procesul de învățământ a suferit și din cauza lipsei de mobilier. Astfel, în anul școlar 1877/ 1878, 97 școli primare rurale funcționau în 101 săli de clasă și aveau mobilier: 430 bănci, 90 catedre și mese, 111 scaune, 109 table, 42 orologii²⁷. Deci, fiecărei săli de clasă îi reveneau în medie 4,25 bănci, 0,89 catedre, 1,09 scaune și 1,07 table, după 13 ani de la aplicarea Legii instrucțiunii publice din 1864.

²² Ibidem, p. 1368.

²³ Arhivele Statului București, fond M.I., Divizia comunală, dos. 10/1885, f. 10.

²⁴ Idem, fond MCIP, dos. 724/1871, f. 97.

²⁵ Idem, fond Școala primară Căpățâneni, pachet 1, dos. 19/1874.

²⁶ Idem, fond MCIP, dos. 2482/1874, f. 15.

²⁷ Idem, dos. 3434/1877, f. 24.

Aprovizionarea școlilor cu lemne de foc era altă problemă deosebit de gravă pentru școlile rurale, dar și urbane.

În anul școlar 1864/1865, în școlile primare din Argeș, funcționau 10 învățători și 10 institutori, iar în anul următor, 109 învățători și 12 institutori²⁸.

Legea din 1864 a prevăzut o nouă numire a învățătorilor deoarece cei mai mulți dintre ei nu aveau pregătirea cerută - cursurile complete ale școlii primare. Din cei 165 de învățători existenți în anul școlar 1864/1865, 50 aveau numai trei clase primare, 7 aveau 7 clase primare, trei absolviseră cursul primar, iar pentru restul nu se cunosc date certe²⁹.

Pentru ocuparea catedrelor vacante de institutori, concursurile aveau loc la București și mai rar la Pitești și Câmpulung³⁰. De multe ori însă, învățătorul era la cheremul autorităților locale. Pedagogul A. Lupu-Antonescu remarcă faptul că, până spre sfârșitul sec. al XIX-lea, învățătorul era „un slujbaş pribeag, rău văzut de toată albăstrimea administrativă a comunei”³¹. La fel remarcă și C. Dobrescu Argeș, care spunea că învățătorul este considerat ca un subaltern al primarului și în multe cazuri dacă nu-i convenea acestuia îl destituea. În sprijinul acestei idei, notăm situația din comuna Uda de Sus, când în decembrie 1871, învățătorul a fost destituit pentru a fi numit un favorit al prefectului, care nu avea decât două clase primare³².

O altă problemă gravă era aceea a salariilor, de multe ori de mizerie, neonorarea lor la timp și umilirea învățătorilor; la primirea salariilor primarii trebuiau să-și pună viza că aceștia și-au îndeplinit serviciul³³. „De la început salariile noastre ne răspund foarte neregulat. Astfel, pe trimestrul din aprilie anul trecut, abia acum, de curând s-a primit mandat, iar pe trimestrele din iulie și octombrie, acel an, niciun nu-l speranță. În această suferință nu sunt numai eu, ci toți învățătorii din această plasă și din tot districtul. Ce speranțe pot naște astfel de situații? Fără sprijin și fără protecție, ce suntem, noi? Nimic, decât niște indivizi muritori de foame, lăsați în voia întâmplării”. scria la 20 februarie 1866 C. Bunescu din comuna Alimănești într-un memoriu adresat ministrului³⁴.

De cele mai multe ori, învățătorii, desconsiderați de unele autorități locale, de proprietari, remunerați cu un salariu de mizerie, pe care nici nu-l primeau la timp renunțau la această funcție³⁵. Din această cauză, din cei 92 de învățători numiți, în urma concursului din octombrie 1865, mai rămăseseră la catedră în octombrie 1872 numai 22, adică cca. 24%³⁶.

La deschiderea anului școlar 1865/1866 erau în Argeș 160 de școli primare, rurale, după cum urmează³⁷:

²⁸ Idem, dos. 516/1865, f. 153.

²⁹ *Anuarul general al instrucțiunii publice, 1864/1868*, p. 120-125.

³⁰ Arhivele statului București, fond MCIP, dos. 3101/1970, f. 15, 16.

³¹ Antonescu, Lupu, A., *Chestiuni de învățământ (Simple note)*, București, 1896, p. 26.

³² Arhivele Statului București, fond MCIP, dos. 724/1871, f. 272.

³³ Idem, dos. 3840/1870, f. 1.

³⁴ Idem, dos. 320/1866, f. 32.

³⁵ *Ibidem*, f. 61 și urm.

³⁶ Idem, dos. 516 / 1865, f. 174.

³⁷ Idem, dos. 322/1867, f. 350.

Plasa sau Plaia	Nr. comunelor	Nr. satelor mai mari	Nr. familiilor	Nr. copiilor de vârstă școlară	Nr. școli înfiițate	Nr. școli ce urmează a fi înfiițate	Nr. satelor alipite
Argeș	14	29	3144	786	28	22	7
Cotmeana	20	27	3782	844	23	22	5
Calăsești	22	23	4724	866	22	22	1
Loviște	17	31	4020	908	23	20	9
Olt	23	30	4189	1150	27	24	6
Pitești	29	41	5581	1302	34	31	10
Topolog	16	35	4753	932	24	19	16
Total	141	216	30193	6788	184	160	54

Numărul școlilor primare rurale a fost mic și a oscilat de la an la an, datorită bugetului mic, dar și a neputinței comunelor de a înființa școli, de a le întreține și de a pune la dispoziție localuri adecvate.

Au fost și cazuri când unele sate au deschis școli pe seama lor, cum a fost cazul satului Gura Bascovului, țărani dorind să aibă școli unde fiii lor să învețe carte.

În anul școlar 1867 / 1868 s-au înființat 11 școli model în comunele: Mușătești, Hârsești, Slobizia, Mozăceni, Berevoști, Șuici, Uda de Sus, Stoiceni, Moșoaia, Alimănești de Sus și Fedeleșoiu³⁸, luându-și măsuri pentru pregătirea localurilor. Totuși, rețeaua școlilor model a fost instabilă: se înființa o școală model într-o comună, se desființa în altă parte datorită condițiilor materiale dar și intervențiilor unor persoane.³⁹ În județul Argeș, numărul lor a fost mic: 5 în 1868, 6 în 1869/1870, 7 în 1871/1872 și 12 în 1873/1874⁴⁰.

De multe ori sătenii au cerut înființarea acestor școli model pe cheltuiala lor.

În anul 1877 a avut loc reorganizarea școlilor primare rurale, urmărindu-se ridicarea procesului de învățământ pe o treaptă superioară. Prin această măsură, s-au restrâns școlile, locuitorii din comuna Richițelele de Sus arătând că s-a făcut „o mare nedreptate” că li s-a desființat școala, deși au local corespunzător, ea deserving copii din 7 cătune ale comunei care „nu se vor mai putea bucura de luminile învățământului”.

După această reorganizare, au funcționat în Argeș, în anul școlar 1877/1878 110 școli întreținute de stat și 15 de comune, rămânând fără școli 26 de comune, numeroase sate și cătune⁴².

După 1878, baza materială a învățământului a cunoscut un progres lent. S-au construit mai multe localuri de școli, dar insuficiente totuși pentru dezvoltarea unui învățământ modern. Revizorul I.S. Teodorescu aprecia în 1891 că școlile „lasă mult de dorit”, că multe localuri erau „vechi, ruinate, mici, neîncăpătoare, întunecoase, igriasioase”⁴³.

În puține cazuri, marii proprietari au dat o mână de ajutor la construirea

³⁸ Idem, dos. 322/1867, f. 350.

³⁹ Idem, dos. 18/1870, f. 48.

⁴⁰ Idem, dos. 2201/1873, f. 21.

⁴¹ Idem, dos. 3515/1877, f. 339.

⁴² Idem, dos. 3516/1877, f. 372-385.

⁴³ Monitorul județului Argeș, V, 215/10 februarie 1891, p. 2.

localurilor. Astfel, Toader Brătianu a dat un ajutor substanțial comunei Tigveni concretizat într-un local școlar modern, cu două săli de clasă o sală pentru cancelarie și două camere pentru diriginte, construit în anul 1879⁴⁴.

Un alt local de școală modern s-a construit în comuna Vălsănești de către Societatea industrială „Curtea de Argeș”⁴⁵. Alteori s-au construit localuri de școli pe baza unor liste de subscripții, cu ajutorul administrațiilor locale și centrale cum au fost în comunele Căcaleți - Zărnești, Slătioarele, Oarja și Țițești⁴⁶.

Prefectul recunoștea în anul 1887, că din cauza situațiilor financiare precare, comunele „nu pot să facă cheltuieli nici pentru repararea localurilor școlare existente, nicium a construi altele din nou”⁴⁷. De aceea, el a făcut apel la „sentimentele unor proprietari și arendași”, pentru ajutorarea comunelor „dar totul a fost în zadar”⁴⁸.

Dintr-o situație statistică din 1890 rezultă că, pentru construirea tuturor școlilor necesare aplicării principiului obligativității era nevoie de o suprafață școlară de 20.166 mp, în afară de cea existentă⁴⁹. Pentru aceasta, prefectul a solicitat un împrumut de 1.500.000 lei.

Spiru Haret, secretar general al Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, a elaborat în anul 1886, trei proiecte de lege care să înlesnească acordarea de împrumuturi comunelor și autoriza Ministerul Domeniilor să dea gratuit lemne din pădurile statului pentru construirea de școli⁵⁰.

Nici mobilierul nu era satisfăcător, astfel, la 13 ianuarie 1887, revizorul Al Venescu în raportul către ministru arăta că a vizitat 65 de școli primare rurale și a găsit multe cu o singură bancă, în clasă fiind 30 de elevi iar drept tablă se folosea ușa clasei, multe școli aveau pământ pe jos, erau fără geamuri la ferestre, vântul, ploaia și zăpada intrau pe oriunde în aceste coșare, numite școli⁵¹.

Multe școli rurale nu aveau material didactic corespunzător sau deloc. De altfel prefectul recunoștea că la școlile primare rurale „materialul didactic lipsește aproape cu desăvârșire”⁵². Iată și câteva exemple, pentru a ne face o imagine de ansamblu: școala Băiculești avea în 1879: 2 bănci, 1 catedră, 1 scaun, o tablă; școala Țuțulești în 1885 / 1886 avea: 4 bănci, o catedră, 1 scaun, o tablă; școala Humele avea 4 bănci, 1 tablă, 1 scaun, iar școlile din Mărghia, Aref, nu aveau material didactic⁵³.

După 1877, drepturile cadrelor didactice au fost respectate mai mult ca înainte, abuzurile în numiri, transferări, destituiri au fost mai puține, creându-se o mai mare stabilitate a cadrelor în învățământ.

Numărul școlilor a început să crească la sate începând cu anul 1884/1885. Astfel, de la 112 școli primare rurale s-a ajuns la 134 în anul 1889/1900, Argeșul ocupând un loc fruntaș din punct de vedere al numărului de școli.

⁴⁴ Arhivele Statului București, fond M.I., Divizia administrativă, dos. 480/1890 f. 3.

⁴⁵ Idem, dos. 4383/1888, f. 124.

⁴⁶ „Țăranul”, II, 27/17 aprilie 1883, p. 3.

⁴⁷ *Expunerea situației județului Argeș pe 1887*, Pitești 1887, p. 12.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ Slavici, I. *Școlile noastre satești*, Tipografia Curții Regale, București, 1890, p. 52-53.

⁵⁰ *Operele lui Spiru Haret*, II, p. 210-229.

⁵¹ Arhivele Statului București, fond MCIP, dos. 4008/1887, f. 70.

⁵² *Expunerea situației județului Argeș pe anul 1891*, Pitești, 1891.

⁵³ Arhivele Statului Argeș, fond Școala primară Mărghia dos. 6/894, Humele 1/1892, Țuțulești 4/1889.

În anul 1887, se vor înființa școli în Dobrogostea și Cremenari, apoi și în celelalte comune care nu aveau. Sătenii au înființat 15 școli în anul 1877/1878, 11 în anul 1885/1886 și 3 în 1892/1893 (Mănicești-Băiculești, Podul Broșteni și Turgiuveni)⁵⁴.

Totuși, din documentele studiate reiese că în anul școlar 1891/1892, numai a cincea parte din copiii de vârstă școlară din comunele rurale (34,47% băieți și 10,96 % fete) frecventau școlile. Față de anul 1866/1867 rezultă un minus de 6,54%, deci un regres.

Școlile din mediul urban

După 1864, rețeaua școlară din mediul urban a cunoscut în schimb o continuă dezvoltare.

Școala de băieți din Pitești, înființată în anul 1833, care va deveni Școala Nr.1, s-a dezvoltat continuu. Ca urmare a înmulțirii numărului elevilor s-a pus problema organizării unei a doua școli⁵⁵.

Școala primară de băieți nr.1 era singura care avea local propriu, dar în decursul timpului și a lipsei de întreținere curentă, a devenit necorespunzător.

Clasa I sucursală, viitoarea școală de băieți nr.2 s-a înființat în toamna anului 1866 și a funcționat până în anul 1873, în chiliile bisericii Mavrodolu, având ca institutor în primul an (1866/1867), pe Barbu Cristoescu, plătit de oraș iar în anii următori pe N. Urzică (1867-1871)⁵⁶. Clasa a IV-a de la Școala nr. 2 de băieți se va crea cu institutor plătit de stat în toamna anului 1878.

Școala primară de băieți nr. 2 a funcționat în case cu chirie, improprie până în anul 1884. În octombrie 1884 s-a mutat în alt local, dat atunci în folosință, pe strada Egalității.

Școala primară de băieți nr. 3 înființată în toamna anului 1882, a funcționat până în anul 1884, în casele lui Iancu Minovici⁵⁷. Localul avea 11 camere și a costat 18.945, 52 lei, fiind cea mai modernă clădire din orașul Pitești. Școala a funcționat aici până în anul 1892, când s-a mutat pe strada Craiovei, în casele Teodorei Hacula⁵⁸.

Școala de fete din Pitești, înființată în anul 1860, a funcționat cu trei clase și trei institute. Din anul școlar 1869/1870, numărul cadrelor didactice s-a redus la 2, unindu-se clasa I cu clasa a II-a.

În mai 1867, s-a cerut înființarea clasei I sucursale, deoarece numărul elevilor înscriși în clasa I era de 140, iar unele cereri au fost respinse⁵⁹. Prin ordinul 10926/17 octombrie 1867, ministrul a aprobat clasa I sucursală, viitoarea Școală de fete nr. 2, cu o institutoare, Maria Urzescu.⁶⁰

În anul 1868 s-a înființat clasa a III-a, având-o pe aceeași institutoare, iar în anul 1872, clasa a II-a, creându-se a doua catedră. În anul 1877 s-au acordat 40 de noi posturi la școlile primare urbane de fete și astfel s-au numit două noi cadre didactice la

⁵⁴ *Almanahul (Calendar) școlii și bisericii pe anul 1892/1893.*

⁵⁵ Arhivele Statului București, fond MCIP, dos. 1532/1872, f. 1 și 15.

⁵⁶ Arhivele Statului Argeș, fond Primăria Pitești, dos. 15/1866 și 2/1872.

⁵⁷ Idem, dos. 75/1883.

⁵⁸ Idem, dos. 38/1889 și 25/1892.

⁵⁹ Arhivele Statului București, Fond MCIP, dos. 1331/1867 f. 16.

⁶⁰ *Ibidem*, f. 17.

cele două posturi create.⁶¹

Școala de fete nr. 1 a funcționat până în octombrie 1884, în diferite case cu chirie, necorespunzătoare, așa cum recunoștea și prefectul județului.⁶² Între anii 1884-1892 a funcționat în casele lui I. Teodoru, pe Bulevardul Elisabeta, plătinindu-se o chirie de 1.400 lei anual. În anul 1892, inspectorul general al învățământului arăta că localul era „cu desăvârșire impropriu din orice punct de vedere”⁶³.

Încă din anul 1881, s-a cumpărat un teren pentru construirea unei clădiri pentru această școală, dar, după multe tergiversări și parlamentări, nu s-a căzut de acord asupra locului unde să fie amplasată. De abia în anul 1893 s-a încheiat contractul cu Al. Lapiere, care se angaja să construiască școala cu 4 săli de clasă și o casă pentru director, la suma de 30.857 lei⁶⁴.

Școala de fete nr.2 a funcționat între anii 1879 – 1882 în casele lui Petre Nănescu din strada Școalelor⁶⁵. În anul 1882 s-au cumpărat casele lui Florea Tomencu din „partea de deal” a orașului pe strada Brătianu nr. 74. Totuși, așa cum recunoaște și prefectul în anul 1891, localul Școlii de fete nr.2 era „o curată nenorocire pentru elevi și profesori”⁶⁶.

Școala de fete nr. 3 înființată în anul 1891, a avut probleme cu localul.

Școala primară de băieți din Curtea de Argeș s-a organizat în anul 1861 cu clasele I și a II-a, dar cu un singur cadru didactic. În septembrie 1863 s-a înființat clasa a III-a și a doua catedră, iar în septembrie 1864 a treia catedră, fiecare instituție având câte o clasă. Clasa a IV-a s-a creat abia în septembrie 1872, după multe intervenții⁶⁷.

Școala de băieți din Curtea de Argeș a funcționat de la început în clădirea construită de către Vilara, în curtea bisericii, un local din cărămidă, acoperit cu șită. La început, localul era destinat spitalului, însă primăria i-a schimbat destinația.

Școala primară de fete din Curtea de Argeș, înființată în anul 1861, cu două clase și două catedre. În anul 1870 s-au unit clase I-a cu a II-a într-o singură catedră, funcționând așa până în anul școlar 1891/1892⁶⁸.

Școala de fete din Curtea de Argeș a funcționat în clasele cumpărate de la A. Petrescu. În anul 1882, localul a fost dărâmat, fiind în stare foarte proastă și s-a dispus construirea unui nou. În timpul construcției, timp de doi ani, școala a funcționat în case închiriate⁶⁹.

Școala primară Nr. 1 din Câmpulung Muscel rămâne principala instituție de învățământ din orașul muscelian și după 1864. A funcționat în continuare în vechiul local construit în anul 1836. În anul 1871 i s-a mai adăugat o sală de clasă și o cameră pentru cancelarie. Școala a fost încadrată cu instituții de valoare, dintre care amintim

⁶¹ Arhivele Statului București, fond MCIP, dos. 3492/1877, f. 126.

⁶² Arhivele Statului Argeș, fond Primăria Pitești, dos. 75/1883.

⁶³ Idem, dos. 8/1892.

⁶⁴ Arhivele Statului Argeș, fond Primăria Pitești, dos. 8/1892.

⁶⁵ Idem, dos. 47/1882.

⁶⁶ Idem, dos. 8/1891.

⁶⁷ Udresu, D. *Contribuții la istoricul școalelor din Curtea de Argeș*, Institutul de arte grafice „Narvan”, București, 1938.

⁶⁸ *Ibidem*.

⁶⁹ *Ibidem*.

în 1868 pe: Filaret Ionescu, Simion Negoescu, Ioan D. Petrescu, Sevastian Hernea, C.M. Barcan, Dimitrie Scurei, I. Parhon, etc.⁷⁰.

Școala primară nr. 2 din Câmpulung Muscel a luat ființă în anul 1869 cu un singur institutor, care a funcționat și în anii 1870-1874, adică cu Iosif D. Popescu, originar din județul Sibiu. Din anul 1874, la școală este încadrat Dimitrie Scurei, absolvent a șapte clase gimnaziale din Cernăuți. Aici au mai predat: Alexandru Dumitrescu, Gh. Bădescu, Emilian Procopie, Constantinescu, N. Roșcanu, I. N. Ionescu, Gh. Șoiculescu⁷¹. Școala avea local propriu, corespunzător.

Școala de fete nr.1 din Câmpulung Muscel este menționată din anul 1861, când funcționa în casele Elenei Cernovodeanu-Arghieleanu, directoarea ei. Mai înainte funcționa ca externat de fete și avusese ca directoare pe Felicia Cernovodeanu și Elena Orghidau, iar ca institutor pe D. Piso (Pisone).

Școala de fete nr.2 din Câmpulung Muscel a luat ființă în anul 1869 și a funcționat în casele lui Dionisie Aninoșanu, egumenul Mănăstirii Aninoasa.

Școala normală din Câmpulung Muscel a avut o istorie aparte. Ea a luat ființă la 22 noiembrie 1867 la București sub denumirea de „Școala preparandală din București”⁷², devenită din 1869 „Școala normală din București” sau „Școala normală pedagogică”, iar din 1873 „Școala normală Carol I” (Virtus romano rediviva).

La 15 mai 1889, Constantin Boerescu, ministrul Instrucțiunii supune spre aprobare, Senatului României, proiectul de lege privind construirea Școlii normale la Câmpulung Muscel. Acest proiect de lege s-a votat de Senat în ședința din 20 decembrie 1889⁷³.

La Câmpulung s-au luat măsurile corespunzătoare pentru construirea localului Școlii normale, încă din anul 1887. S-a ales și s-a cumpărat terenul, s-a alcătuit planul clădirii și a început achiziționarea de materiale. Însuși ministrul instrucției publice Dimitrie Sturdza a ales terenul pentru școală, însoțit de Spiru Haret, pe atunci secretarul general al Ministerului.

La 1 iunie 1887, ministrul Instrucției Publice anunță prin adresa nr. 6536 Primăria orașului Câmpulung despre hotărârea luată privind mutarea Școlii normale de la București. Locuitorii orașului Câmpulung Muscel și ai județului Muscel s-au bucurat pentru această mutare. Piatra fundamentală a clădirii s-a pus la 27 octombrie 1892⁷⁴. „Cetățenii câmpulungeni și întregul județ Muscel adânc recunoscători și sunt mișcați de binevoitoarea atenție și stăruință ce ați depus pentru votarea legii transferării Școlii normale la Câmpulung, vă roagă să fiți interpretul sentimentelor noastre de grațitudine către maturul corp și întregul guvern,” se spunea în telegrama adresată președintelui Senatului Nicolae Krețulescu și care era semnată de președintele Comitetului general Scarlat Anghieleanu⁷⁵.

Gimnaziul „Dinicu Golescu” din Câmpulung Muscel este una dintre cele mai importante școli muscelene. La 7 octombrie 1891, Primăria orașului Câmpulung

⁷⁰ Câmpulung Muscel, ieri și azi, Câmpulung 1974, p. 153.

⁷¹ Ibidem, p. 154.

⁷² Arhivele Statului București, fond MCIP, dos. 374/1867.

⁷³ Idem, fond Senat, dos. 3533/1888-1889, f. 2.

⁷⁴ Nicolaescu, M., Bunesu, Al., Pârnuță, Gh., *Monografia Liceului Pedagogic Câmpulung Muscel 1864-1967*, București, 1967, p. 35.

⁷⁵ Arhivele Statului București, fond MCIP, dos. 5198/1890, f. 3

cerea aprobarea Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice pentru a funcționa un gimnaziu într-o clădire care se construise pentru a adăposti Școala primară pentru băieți nr.2. Cursurile acestei școli se vor deschide însă de abia în anul 1894.

În mediul urban, în anii 1865/1866 la un institutor reveneau 700 de locuitori, iar în 1875/1876, 764 de locuitori. În privința elevilor, erau 47,6 elevi la un institutor în 1865 și 52,7 elevi în 1875. Probleme au fost în privința învățământului, a calității acestuia și la orașe. Astfel, la școlile de fete, pregătirea elevelor lăsa de dorit în unele privințe. În anul 1868 (decembrie), multe eleve de la școala din Pitești aveau „marî lipsuri la aritmetică”, ca urmare a slabei pregătiri a institutoarei⁷⁶.

După anul 1870, se observă o mai bună pregătire a elevilor la școlile din oraș. Astfel, la examenul din 1872 se menționa în raportul comisiei de examen că progresele sunt „eminente” la toate materiile, un număr însemnat de elevi au fost promovați „adeseori și peste două părți din trei al numărului total dintr-o clasă”⁷⁷.

Deși, Titu Maiorescu recunoștea în anul 1873 că „instrucțiunea este mai puțin răspândită în sate decât era mai înainte”, în orașe însă, instrucția primară a cunoscut o dezvoltare continuă, cantitativ și calitativ. Școlile urbane au contribuit la creșterea gradului de cultură în comunele rurale prin școlarizarea unui număr mare de copii din satele Argeșului și Muscelului și prin ajutorul dat la pregătirea și perfecționarea profesională și pedagogică a învățătorilor.

⁷⁶ Idem, dos. 67/1869, f. 3, 4

⁷⁷ Idem, fond Primăria Pitești, dos. 2/1872